

STAROST PRI LJUDEH Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

IZKUŠNJE VARSTVENO-DELOVNEGA
CENTRA TONČKE HOČEVAR

V Varstveno-delovni center Tončke Hočevar je vključenih 250 uporabnikov, od tega v dnevno varstvo 248, v celodnevno oskrbo pa 94. Smo največji in najstarejši tovrsten zavod v Sloveniji in naš najstarejši uporabnik je star 69 let. Povprečna starost naših uporabnikov v domu je 46 let.

V zadnjem desetletju se delež starih povečuje, zato se povečuje tudi število starih ljudi z motnjo v duševnem razvoju. Večajo se potrebe po delu s starostniki in ob starosti se vse pogosteje pojavlja tudi demenca.

Statistični podatki kažejo, da je od leta 1980 v ustanovah, kakršna je naša, vedno več starejših oseb z motnjo v duševnem razvoju. Na splošno velja, da se postarajo prej kot drugi ljudje. Pri njih za mejnik začetka starosti pogosto velja 55. leto, pri drugih ljudeh pa 65. leto. Take starostne meje so za uradna pravila uporabne, vendar pa pri individualni oskrbi ne zelo smiselne. Vsak človek je individuum, zato je zelo težko govoriti o mejnikih.

Bolezen, ki je značilna za starost, imenujemo demenca.

Demenca pomeni hud upad razumskih funkcij. Simptomi so izrazito poslabšanje spomina, miselna neučinkovitost, zmeden govor, izguba orientacije v prostoru in času, nerazumevanje

socialnih odnosov in nesposobnost za opravljanje poklica, pridružujejo pa se še nekatere osebne spremembe. (Pečjak 1998:145.)

Pogoste so motnje prostorske orientacije, v poznejšem stadiju demence tudi motnje v prepoznavanju oseb.

V starosti se tudi pri ljudeh z motnjo v duševnem razvoju lahko pojavi demenca. Prvi znaki demence so drobne in komaj opazne spremembe, zaradi katerih lahko oseba ustvari vtis, da ima »slab dan«. Oseba z demenco ima pogosto občutek, da je v njeni glavi megla, in je zato zmedena, dezorientirana v času in prostoru. Običajna vsakodnevna opravila, kot so vstajanje, prhanje, oblačenje, postajajo hudo breme. Zato je zelo pomembno, da se ji približamo počasi in da smo iskreni. S tem si bomo pridobili njeno zaupanje, ki bo olajšalo nadaljnje delo. Za pogovor si moramo vzeti čas, biti moramo strpnji (Mali, Milošević Arnold 2007: 134–136).

V Varstveno-delovnem centru Tončke Hočevar imamo organizirano skupino za starostnike, ki se imenuje varstveno-negovalni oddelek. Skupina je prilagojena uporabnikom, ki v drugih delavnicah, v katerih potekajo lažja proizvodna dela, ali v ateljeju, kjer slikajo in ustvarjajo, ne zmorejo preživeti dopoldneva, saj so njihove potrebe drugačne. Motita jih velika skupina in hrup, hkrati pa potrebujejo večji občutek varnosti. V skupino je ta hip vključenih sedem oseb, vendar bi po naših ocenah tovrstno obravnavo potrebovalo vsaj 20 oseb našega centra, zato v prihodnje načrtujemo več varstveno-negovalnih oddelkov. Za zdaj imamo še dva varstvena oddelka za uporabnike dnevnega varstva.

Prav manjše število uporabnikov v skupini omogoča delavcu individualen stik z njimi. Zaposleni se lahko tako posveti individualnim potrebam posameznika, ga dobro spozna in se mu prilagodi. Oseba z motnjo v duševnem razvoju je vse življenje potrebovala vodenje in varstvo, zato zdaj v starosti in ob pojavu demence potrebuje še toliko več varnosti. Varnost pomeni varovanje pred nevarnostjo, pa tudi občutek pripadnosti skupini in zagotovljeno spoštovanje. Varnost je temeljni pogoj za dobro

počutje. Kadar se uporabnik ne počuti varnega, teže navezuje stike in se udeležuje dejavnosti in je to, kar je (Bleeksma 1999: 27).

Pri obnovi centra bi radi prvo nadstropje v celoti preuredili v varstveno-negovalni oddelek in s tem pridobili možnost, da bi bilo vanj vključenih več uporabnikov. Na pristojnem ministrstvu smo zaprosili za soglasje za 24-urno oskrbo v institucionalnem varstvu, tako kot jo imajo domovi za stare, in ne le 16-urno, ki nam je priznana zdaj, saj ti uporabniki niso več vključeni v delavnice našega centra in potrebujejo drugačno obliko obravnave. To jim v danih okoliščinah po svojih zmožnostih že zagotavljamo, v prihodnje pa si želimo biti v tem še boljši. S pridobitvijo večjega prostora bi lahko uporabnikom namenili več mirnih in tihih kotičkov, kamor bi se lahko umaknili. V njihovo nadstropje tako ne bi več kar naprej prihajali tudi drugi uporabniki, ki jih velikokrat motijo, posegajo vanje in s tem povzročajo kopico nepotrebnih sporov.

Ob delu v skupini starostnikov sem se srečala s številnimi vprašanji, prav tako sem imela priložnost seznaniti se s problemi, s katerimi se srečujejo drugi zaposleni v tej skupini. Področje dela s starostniki z motnjo v duševnem razvoju in demenco se mi zdi še precej neraziskano, čeprav se število starih ljudi v naši instituciji iz leta v leto veča in so potrebe po tovrstnem delu povečujejo.

V nadaljevanju bom opisala dan v varstveno-negovalnem oddelku. Vsaka sprememba v rutini povzroči velik stres in slabo počutje, saj ljudem v skupini ogrozi občutek varnosti, ki je zanje zelo pomemben. Našim uporabnikom daje občutek varnosti predvidljivost. Trdni, zmeraj ponavljajoči se elementi so jim v oporo, vsaka sprememba pa jih spravlja v veliko stisko (Bleeksma 1999: 28). Prav zato imajo uporabniki dan zelo strukturiran in vsi se trudimo, da bi bilo odstopanj čim manj.

Uporabniki med šesto in sedmo uro zjutraj vstanejo in se pripravijo na zajtrk. Po zajtrku, ki je v jedilnici v pritličju, pridejo v dnevni prostor v prvem nadstropju. Ker posamezniki včasih ne zmorejo vstati in priti ob uri na zajtrk ali potrebujejo več počitka, smo se jim

prilagodili tako, da lahko dobijo zajtrk tudi pozneje v sobo ali že zjutraj v posteljo. S tem omogočimo, da uporabnik čim več jutranjih opravil naredi sam, čeprav počasneje. Po zajtrku v dnevnem prostoru poslušajo sproščujočo glasbo, klepetajo in občasno tudi telovadijo, v skladu z zmožnostmi. To se dogaja med osmo in deveto uro.

Med deveto in dvanajsto uro sledijo različne dejavnosti. Občasno uporabnikom prebiramo zgodbe in se ob tem pogovarjamo in obujamo spomine na otroštvo ali na čas, ko so še živeli doma, pri starših. Pogovarjamo se o običajih, letnih časih in vsem, kar je v določenem obdobju aktualno. Ko se vreme otopli oziroma proti dvanajsti uri gre skupinica na sprehod. Po navadi je to krajši sprehod okrog centra Tončke Hočevar. Delavci, ki delamo s skupino, poskušamo delati čim več individualno, zato so sprehodi ob določenih dnevih tudi individualni in so priložnost za poglobljen pogovor z uporabnikom o njegovih spominih na starše ali življenje doma. Ob delu skušamo čim bolj upoštevati želje uporabnikov. Občasno, kadar smo vsi zelo dobro razpoloženi, se igramo kakšno družabno igro.

Po vsaki izmed dejavnosti je posameznik oziroma skupina zelo utrujena, zato si vzamemo čas za počitek na počivalniku ali fotelju, nekateri tudi v postelji. V skupini sta v zadnjem obdobju vedno navzoča delavca, in sicer strokovni delavec in negovalec. Pokazalo se je, da je to zelo pomembno, saj uporabniki niso ves čas v dnevnem prostoru, nekateri se tudi dopoldan večkrat umaknejo v sobo in gredo počivat – ob tem potrebujejo pomoč negovalca. Tudi zdravstveno stanje uporabnikov zelo niha in je v določenih obdobjih treba uporabnikom zagotoviti veliko nege. Drugi potrebujejo, kadar imajo dober dan, pogovor s strokovnim delavcem. Z eno izmed uporabnic večkrat računamo, saj si tega zelo želi in ob tem ohranja pridobljeno znanje, ki ji zelo veliko pomeni. V centru skušamo optimalno upoštevati individualne potrebe uporabnikov, zato izvajamo individualno načrtovanje in spremljanje, izhajamo pa iz želja in potreb posameznika.

Zaposleni, ki dela z osebami z motnjo v duševnem razvoju, se mora prilagoditi stopnji razumevanja sveta posameznika. Ozračje je v tem nadstropju zelo umirjeno. Skupino zelo povezuje skupno praznovanje rojstnih dni in ob tej priložnosti si v čajni kuhinji skupaj pripravljajo posladek. V delo so vključeni tudi uporabniki.

Kosilo je ob dveh v jedilnici centra. Popoldan so uporabniki v sobah, počivajo ali pa v skupnem prostoru gledajo televizijo in se družijo. Ob popoldnevih imamo strokovni delavci pripravljene različne dejavnosti, vanje pa se uporabniki iz varstveno negovalnega oddelka le redko vključijo. Pridružijo se na dodatno povabilo, če strokovnega delavca dovolj dobro poznajo in se ob njem počutijo varne ali jih dejavnost res zanima.

V zadnjem obdobju smo povečali vključevanje prostovoljcev, saj uporabnikom to zelo veliko pomeni. Veliko uporabnikov varstveno-negovalnega oddelka svoje najozžje družine nima več ali pa jih svojci bolj redko obiščejo. Tako se trudimo poiskati prostovoljce, ki jih bodo redno obiskovali, jih popeljali na kakšno kavo ali sladoleđ v slaščičarno in bili tisti čas na voljo samo njim. Nekaterim seveda ta pretirana bližina ne ustreza, zato jim je bolj všeč, če prostovoljec pride v skupni prostor, namenjen pogovarjanju in druženju. Predvsem je pomembno, da je ta človek zunanji in ni del nas, ki smo v hiši zaposleni in imamo druge vloge.

Ob sedmih je večerja v jedilnici in po večerji sledita večerna nega in počitek. Kadar starejši uporabniki v popoldanskem ali večernem času nimajo strukturirane dejavnosti, včasih izbruhnejo prepri, saj s svojim vedenjem velikokrat vznemirijo druge uporabnike. Veliko se je treba ukvarjati z vsemi vključenimi uporabniki in jih opozarjati na določena vedenja starejših. Pogovarjamo se predvsem o tem, da smo vsi enako pomembni in enakovredni.

Naši uporabniki definirajo kakovost svojega življenja v naši ustanovi zelo jasno. Starostniki si želijo predvsem svojega miru in bližine nekoga, ki mu lahko zaupajo. Zelo pomembno jim je, da so v sobi s tistim, s katerim se dobro razumejo, ki ne sili preveč vanje in jim je na

voljo za pogovor. Pomembno vlogo v njihovem življenju v instituciji ima tudi soba. Opremljena naj bi bila tako, da jim zbuja občutek topline doma. Predvsem uporabnikom varstveno negovalnega oddelka v sobi velikokrat po stenah nalepimo slike njihovih najdražjih, saj jih to pomirja in vrača v čas, ko so še živeli doma, in tega se zelo radi spominjajo. Zato vedno znova pozivamo k sodelovanju svojce, naj nam pripeljejo uporabnikove osebne stvari, ki si jih želi, kot je radio, kakšna igrača ali kaj podobnega.

Želimo si, da se bo 24-urna oskrba vzpostavila in bomo tako lahko stvari zelo dobro zastavili ter postali še boljši in starostnikom omogočili kakovostno, njim prilagojeno obravnavo tudi v prihodnje.

Metoda Novak

VIRI

- BLEEKSMAN, M. (1999), *Staranje oseb z motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Sožitje – zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.
- MALI, J., MILOŠEVIĆ ARNOLD, V. (ur.) (2007), *Demenca – izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- PEČJAK, V. (1998), *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.